

ontleend aan:

Aart G. Broek, Jeen Mourik en Federico Oduber (red.) *Aangaande Boeli*,
Haarlem: In de Knipscheer, 1997

Aart G. Broek

HET MASKER VAN BOELI VAN LEEUWEN

Op 23 september 1988 kondigde de hoofdredacteur van het weekblad *De Curaçao-sche Courant*, Hans J. Vaders, verheugd aan dat met ingang van die editie 'de schrijver, advocaat en ex-secretaris van het Eilandgebied' Boeli van Leeuwen iedere week een 'exclusieve bijdrage' zou leveren. Negenendertig weken later, op 16 juni 1989, blijkt de 'vaste rubriekschrijver Boeli van Leeuwen [...] een aantal weken met vakantie' te zullen gaan. Aan de veronderstelde vakantie kwam geen eind. Van Leeuwen had zijn vakbekwaamheid afdoende getoond.

Zevenendertig weken prijkte in de weekkrant een 'luchtig gerezen baksel' of 'soufflé' zoals Van Leeuwen zijn bijdragen een enkele keer noemt: 'licht en luchtig, maar met nét dat tikkeltje venijn, waar wij op Curaçao van houden'. Ter afsluiting van de reeks werd in de weekkrant een interview geplaatst dat Van Leeuwen twintig jaar daarvoor de politieke activist Amador Nita afnam en dat vervolgens geplaatst werd in het dagblad *Amigoe* van 15 augustus 1969. Het interview sluit ook de bundeling van Van Leeuwens eigenzinnige columns in boekvorm af.

dr. W.J.C. (Boeli) van Leeuwen

Van Leeuwen: 'Ik vond de wekelijkse deadline best plezierig. Het was een challenge om binnen korte tijd een goed stuk af te leveren. Een prettig gevoel van *artesanía*: zoals vroeger een fluitconcert, een gedicht, een meubelstuk op bestelling werd gemaakt, zo leverde ik mijn verhaal in. Je toont je vakbekwaamheid. In *De Curaçaosche Courant* komt het er bovendien vrijwel foutloos in te staan. Daar heeft een lezer recht op, hij moet in alle opzichten waar voor z'n geld krijgen. Bij een dagblad als de *Amigoe* ontbreekt de tijd om die zorg aan een verhaal te besteden. Er zijn reeds vrij veel stukken van mij in de *Amigoe* verschenen, maar dat betekende steevast dat ik een middag op de redactie moest doorbrengen om ervoor te zorgen dat het stuk juist in de krant kwam te staan. Dát zou ik niet wekelijks hebben kunnen opbrengen.'

De Amsterdamse uitgeverij In de Knipscheer was eveneens doordrongen van de noodzaak Van Leeuwen met de nodige egards te behandelen en diens vakmanschap met de nodige zorg de lezers aan te bieden. De opnieuw gerangschikte verzameling verscheen onder de titel *Geniale Anarchie* in een paperback editie die is ingenaaid en die niet na eenmaal openen 'uit elkaar dondert' zoals Van Leeuwen placht op te merken naar aanleiding van de paperbackuitgave van zijn roman *Het teken van Jona*. Ook aan de omslag werd een zorg besteed die een literaire grootheid van het Caraïbische eiland toekomt <196> al toont de foto op de achterflap ons een Van Leeuwen die om (verkoop?)technische redenen joyeuzer is uitgevallen dan de Van Leeuwen die we in Avila tegen het lijf kunnen lopen.

Van Leeuwen: 'Met een enkele lezer ben ik niet tevreden. Hoe meer mensen mij lezen hoe liever het mij is. De idee uitsluitend en alleen voor jezelf te schrijven vind ik absurd. Na mijn dood zal er dan ook niet veel zijn dat nog gepubliceerd kan worden.'

Deze verhalen zijn geen aanzetten tot langere prozateksten. Ik publiceer geen vingeroefeningen, ik kan piano spelen. De lezers moeten wel voor mij bevestigen dat het goed klinkt. Ik ben nooit tevreden geweest wanneer ik klaar was met schrijven aan een boek maar doodsbang. Er moeten mensen tegen mij zeggen dat mijn boek goed is, vrij veel mensen feitelijk, alvorens ik daarvan ook overtuigd ben. Met *Geniale Anarchie* ligt dat wel iets anders daar ik wekelijks commentaar kreeg van mijn lezers op het eiland. Een belangrijk deel van de noodzakelijke bevestiging had ik al voordat het een boek was. Ook dat vormde mede de charme van de wekelijkse bijdragen.'

Aan de verzameling in boekvorm ontbreekt één column die wel in *De Curaçaosche Courant* werd opgenomen, te weten 'Satanic Verses' (17 maart 1989). Deze opzettelijke omissie lijkt me een gelukkige keuze: niet omdat de auteur in dit stuk 'nadrukkelijk afstand neemt van [de] kwalijke figuur' Salman Rushdie (wat hem in een Papiamentstalig blad de nodige schouderklopjes van de lokale Islamitische gemeenschap opleverde), maar door een preoccupatie met een westers sociaal-politiek en literair probleem van een bepaald ogenblik, die in geen van z'n andere stukken zo sterk aanwijsbaar is. Opname van 'Satanic Verses' zou mijns inziens een disruptie van de in het boek gecreëerde eenheid zijn. Doorslaggevend leek mij echter te zijn geweest dat de stellingname van Van Leeuwen tegenover Rushdie en ten gunste van de Islamitische verontwaardiging als zodanig weinig populair is in Nederland. Ook al onderschrijft Van Leeuwen het aanzetten tot een moord op de betreffende auteur dan niet, zijn visie zou hem in de Lage Landen niet in dank worden afgenomen.

Van Leeuwen: `Ach nee! Nederland is zo'n trendgevoelig land, en meedoen aan een trend is wel het laatste wat ik wil, noch door er voor te zijn en mee te varen, noch door er tegenin te gaan. Wanneer ik dat artikel zou hebben opgenomen dan vorm ik, ook door mijn tegendraadse opvatting, onderdeel van die trend. Het stuk zou een eigen leven zijn gaan leiden, los van de andere achtendertig verhalen. Dát stond en staat mij niet voor ogen. Daar er hier op Curaçao absoluut geen sprake was van een Rushdie-hausse kon ik dat stuk hier met een gerust hart publiceren: ik sloot mij daarmee niet op in een trend.

Zulke trends bestaan hier natuurlijk ook op het eiland: het Papiamentu bijvoorbeeld. Dát is onze Rushdie. De status van het Papiamentu in de samenleving en in het onderwijs, de standaardisering van de taal, vormen hier een trend met felle voor- en tegenstanders van bepaalde opvattingen. Ik wil ook hier niet in een trend komen en ik laat mij er dan ook niet over uit.

Het kruisen van degens omtrent het cultuurbeleid is zowel hier als in een Nederland een trend. Daar zul je mij dan ook evenmin over horen. Prijzen, de verdeling van de gelden, stimuleringspremies: al die dingen zijn bullshit. Hier bieden ze hooggeplaatste personen regelmatig een boek aan: laat de gouverneur of de premier zélf het boek kopen als ze zo geïnteresseerd zijn. Boeken worden hier ook gedoopt: je moet mensen dopen, geen boeken <196> wat is dat voor kolder! Het hoort allemaal bij ons cultuurbeleid. Cultuurbeleid leidt niet tot kunst, hier niet en in Nederland niet. Cola, Tip en ik hebben geen boeken geschreven omdat er een cultuurbeleid was.

Ongetwijfeld leven een aantal mensen van een bepaald cultuurbeleid, zoals zo veel mensen leven van schrijvers en dichters: beleidsmedewerkers, drukkers, critici, hoogleraren die hier lezingen komen geven, noem maar op. Er ontstaat echter niets nieuws, ze maken er geen schrijvers mee. Moet ik dat aan de kaak stellen en dan weer midden in een trend terecht komen?

Ik heb mij geen uitgesproken belerende taak op de schouders willen nemen met het schrijven van de columns. Vanzelfsprekend wil je de belangstelling van de lezer prikkelen en hem enigszins laten nadenken over dingen die hij eigenlijk al weet, maar waarvan hij niet weet waarom hij ze weet. In de eerste plaats moeten mijn stukken met smaak gelezen worden, met name door de lezers hier. Er zijn talrijke processen aan de gang op het eiland. Men voelt dat er het nodige aan de hand is, maar men is slecht in staat om ze scherp onder woorden te brengen. Ja, daar ben ik dan voor, voor het teweeg brengen van the shock of recognition. Dat is het belangrijkste.'

Het betreffende stuk over Salman Rushdie opent wel met een intrigerende alinea:

`Een schrijver heeft van God geen vrijbrief gekregen om naar believen mensen op hun ziel te trappen. Hij is, voor ieder woord dat hij op papier zet, verantwoordig schuldig aan zijn lezer, want deze lezer is de andere kant van de schrijver.' Het zal niet in de bedoeling van Van Leeuwen liggen om de lezers van zijn eigen werk vervolgens een vrijbrief te geven om bij de eerste de beste als grievend ervaren opmerking de doodstraf uit te spreken over de auteur. Van Leeuwen lijkt zichzelf toch opgedragen te hebben om de nodige voorzichtigheid in acht te nemen en niet het achterste van zijn tong te laten zien. In zijn column `Pure Gravy' bevestigt de auteur dit mijns inziens wanneer hij opmerkt over de bijdragen die hij wekelijks schrijft:

`[...] bij het doseren van mijn politieke ingrediënten, zou ik a very thin line moeten bewandelen. Ik zou continu op de schorpioenen moeten blazen, opdat hun angels zich niet tegen mij zouden keren zodat ik in de kortste keren verlamd in een hoek zou zitten. En bij het toedienen van de spijs, moest ik iedere politicus laten denken dat ik een andere politicus op het oog had. De kunst is iemand

zichzelf uit te laten lachen, terwijl hij in de waan verkeert dat hij een ander aan het uitlachen is.'

Van Leeuwen biedt ongetwijfeld veelvuldig de mogelijkheid om te lachen of gniffelen om 'de ander'. Of de lezer daarmee ook om zichzelf lacht of gniffelt is feitelijk alleen een weten en een genoegen van de schrijver zelf. Die lezer is dan nu wel een gewaarschuwd mens.

Geen van de dames die regelmatig een 'indrukwekkende receptie' bezoekt, hoeft zich aangesproken te voelen in de beschrijving van Van Leeuwen als uitgesproken bekrompen en kortzichtig: 'Een dame met een omvangrijke boezem waarop glinsterende guirlandes als vuurspattende slangen kronkelden, hield me staande en begon me ernstig te onderhouden over de tekortkomingen van mijn laatste boek. "Waarom zo vulgair, het is toch nergens voor nodig. En al die hoeren en walvissen!"'

Geen man boven de veertig en met een goede sociaal-economische positie behoeft te denken dat Van Leeuwen nu juist hem aanspreekt: 'De wereld wordt nu eenmaal geregeerd door gecompromitteerde, half verkalkte mannen, en niet door dertigjarigen.'

Geen Antilliaanse politicus onder de vroegere en huidige die noodzakelijkerwijs ook aan zichzelf moet denken wanneer Van Leeuwen zijn 'collega' beschrijft als 'een pedante Ulo-intellectueel met een universitaire titel'. Leraren worden niet rechtstreeks aangesproken door de beschrijving van 'zogenaamde linkse elementen die, in plaats van Marx en Lenin te bestuderen, zitten te piekeren over lumpsum en wachtgeld'.

Van Leeuwen geeft door zijn literaturopvatting zijn eigen teksten een zekere vrijblijvendheid mee. Licht en luchtig. Een 'soufflé' en geen 'pannenkoek' van volkomenmeel.

Van Leeuwen: 'Wie ben je, welk recht heb je, om vanuit Birmingham in het laaiend vuur van fundamentalisme een benzine blik te gooien. Je moet de omstandigheden goed in de gaten houden. Je mag met schrijven geen mensenlevens op je geweten hebben. Wat een Nederlander ook opschrijft het zal geen doden tot gevolg hebben. Er is nog zo weinig heilig in Holland.

Hier op Curaçao is nog veel heilig, daarom moet je sommige zaken ook voorzigtiger aanpakken of laten rusten. Alles en iedereen met naam en toenaam noemen zou de reikwijdte en charme van de verhalen hebben ondermijnd. Maar ook los daarvan is een zekere terughoudendheid gepast. Ik ben als vrijwel geen ander hier geïnformeerd over de politieke corruptie op dit eiland. Nu ik niet meer werk als secretaris van het Eilandgebied zou ik kunnen gaan schrijven over de vele zaken en personen waarvan ik goed op de hoogte ben. Ze behoren echter het verleden toe. Had ik ze willen bestrijden dan had ik dit op dat moment moeten doen. Maar vooral: ik leef in deze maatschappij en ik ben, vanzelfsprekend, geen dwaas! Uiteraard is dit boek een maskerade. Wij dragen allemaal maskers. Ik in de eerste plaats.

Het minst gemaskerde boek is *Het teken van Jona*. Daarin heb ik mij heel af en toe in al mijn naaktheid getoond. Feitelijk het minst gemaskerd zijn echter de verworpenen der aarde. Zij hebben vrijwel niets te verliezen. Wij hebben allemaal wel iets te verliezen. Ik heb niet geprobeerd dat masker af te zetten in *Geniale Anarchie*. Integendeel, je kunt de woorden uit 'Het naakte bestaan' zonder meer voor de mijne houden.

'Ik ben ook deel van het establishment. Wat ik ook doe, zeg, of schrijf, no tin awa pa labé. En soms voel ik, midden in de nacht, de loop van een pistool tegen mijn slaap; ik word dan plotseling en onverbiddeijk teruggebracht tot een

nietig, naakt en erbarmelijk bestaan. De doodsangst concentreert my mind wonderfully en ik neem het heilige besluit voortaan zonder maskers te leven. Maar de ochtend is nog niet half verstreken, of ik ben druk doende mijn masker van intellectueel, schrijver en grappenmaker aan de buitenwereld te presenteren.'

In *Geniale Anarchie* richt ik mij dan ook tot de goede verstaander. Een goed verstaander heeft een half woord nodig en zij die minder goed verstaan bereik ik niet, of ik zou inderdaad grof te werk moeten gaan. Het lukt ons echter niet om ons masker af te zetten.'

Toch bevat de bundel ook een enkel stuk waaraan nauwelijks valt te ontsnappen, waarbij de betrokkenen niet meer kunnen af- en wegschuiven. Een ieder die meer of minder direct betrokken was bij het eredoctoraat van de Venezolaanse president Lusinchi moet zich aangesproken voelen door de diepe verontwaardiging in de column 'Het verkopen van lucht'.

Van Leeuwen: 'Het eredoctoraat dat werd verleend door de Universiteit van de Nederlandse Antillen aan Lusinchi was een schandalige vertoning. We hebben een heel vreemde houding tegenover Venezuela. De Curaçaoënaar is niet pro-Venezuela, maar hij stelt zich toch met de nodige angst naar de Venezolanen op. Wij eisen geen respect van hen voor ons op. Begin jaren zeventig, na mei 1969, leek het er écht even op dat wij ingelijfd zouden worden bij Venezuela. Inmiddels is die dreiging voorbij. Nederland is langzaam omgedraaid, wil niet meer koste wat het kost van ons af. Waarschijnlijk komt dit mede door de handelsmogelijkheden die Curaçao blijft bieden. Bovendien is Venezuela aanzienlijk verzwakt door interne problemen. Er is geen enkele reden om ons zo nederig op te stellen naar Venezuela. En dan te bedenken dat ze mij gevraagd hebben om als paranimf op te treden!'

Bij geen ander verhaal wordt een aantal lokale grootheden zo direct op de vingers getikt als in 'Het verkopen van lucht'. Iedere politicus die bij de afgelopen verkiezingen in de wijken kiezers trachtte over te halen op zijn of haar partij te stemmen lijkt nog op de lijsttrekker van de tegenpartij te kunnen wijzen bij het lezen van 'De homo piskeira'. Diep aangeslagen hoeft geen enkele Antilliaanse politicus feitelijk te zijn, daar de stompzinnigheid die wordt geïllustreerd tevens dan wel met name die van 'pueblo di Banda Riba' is, de bevolking van de oostelijke helft van het eiland Curaçao.

De meerdere keren dat Van Leeuwen 'wij' en 'ons' bezigt wordt een deel van de lezers eveneens direct gebonden:

'Wij zijn een volk van ongedisciplineerde, inventieve, natuurlijk begaafde mensen, die op geen enkele manier gebundeld kunnen worden tot een regiment. All chiefs, no Indians. Een volk van generaals met carnavalsepauletten! Ieder leger bestaat uit een menigte grauwe soldaten, die links-om-keer en rechts-om-keer kunnen maken en op commando in de houding gaan staan. Dat verdommen we ten enenmale.'

Ontsnappen lijkt onmogelijk, dat wil zeggen, voor 'de' Curaçaoose lezer. De kwalificaties zijn echter met de nodige bewondering voor dat zelfde volk op papier gezet en zullen met evenredige instemming worden gelezen. De betreffende bewondering spreekt niet alleen uit de column 'Geniale Anarchie' (waaruit de zo juist geciteerde woorden), maar uit tal van bijdragen aan de gelijknamige bundel. Ontzag en licht veer, tederheid en distantie wisselen elkaar op intrigerende wijze af.

Het is echter nog maar de vraag of Van Leeuwen wel steeds in eerste instantie Curaçaose lezers voor ogen had bij het schrijven van al zijn columns voor *De Curaçaosche Courant*. De boekuitgave bedoelt de bijdragen aan de weekkrant vooral ook onder de aandacht van Nederlanders in de Lage Landen te brengen. De opname van een tiental van deze columns onder de titel 'Courantier op Curaçao' in het Nederlandse dagblad de *Volkskrant* in de maanden vlak voor de boekuitgave, geeft al aan dat de columns gewaardeerd worden door 'de zonen van het Noorderstrand' (zoals ze door Van Leeuwen worden genoemd in het stuk 'M'n houten been'). Toch lijken zij mij geen enkele keer de eersten die worden aangesproken door Van Leeuwen. Ook al doet de context in zeer veel gevallen wonderen voor het begrip van bepaalde, korte Papiamentstalige fragmenten, een aantal van dergelijke talige en andersoortige zaken moet die Nederlandse lezer zonder meer ontgaan. Mogelijk verhogen deze juist de charme van de verhalen voor die Europese lezers, aanstootgevend lijken ze zeker niet te zijn.

Roos-Marie Tummers bevestigt deze indruk: 'Dat Boeli van Leeuwen [...] ook onder druk van een wekelijkse deadline in staat is in de beperkte ruimte van enkele pagina's literatuur van gehalte te produceren, is met deze bundel bewezen. Daarbij is het feit dat niet alle beschreven politieke personen en gebruikte Papiamentu-uitdrukkingen hier bekend zullen zijn, een handicap van ondergeschikt belang.' (NRC Handelsblad, 27 april 1990)

Er zijn echter meerdere aanwijzingen dat Van Leeuwen vooral ook schrijft voor de 'makamba' op het eiland Curaçao, in het bijzonder die Nederlander die een meer dan middelmatige belangstelling aan de dag legt voor het reilen en zeilen op Curaçao. Zo wordt de enorme omvang van het stroomgebied van de Amazone en haar zijrivieren afgezet tegen de afstanden die in Europa zouden moeten worden afgelegd om een indruk van de betreffende omvang van de continentale *buurlanden* te geven. Het duidelijkst manifesteert zich de geïntendeerde lezer mijns inziens in de slotzin van het titelverhaal: 'Wie niet kan wennen aan deze geniale anarchie, hij repatriëer ten spoedigste of verhuize naar Aruba!' Tot de lezers van *De Curaçaosche Courant* behoort zeker een gedeelte van deze passanten die met de auteur de fascinerende of ergerlijke raadselen van Curaçao zouden willen blootleggen.

Van Leeuwen: 'Ik richt mij nu eens tot de Curaçaoënaars, dan weer tot de Nederlanders op het eiland, dan weer eens tot allebei. Ik heb beide groepen, bewust of onbewust, voor ogen gehad. Vanzelfsprekend lezers met de nodige intellectuele bagage. Je moet als lezers wel wat in huis hebben, maar ik zou mijn lezers toch niet willen onderschatten.

Met de boekpublicatie en de voorpublicatie in *de Volkskrant* komen daar de Europese Nederlanders bij. *De Volkskrant* vertaalde vrijwel alles uit het Papiamentu. Dat is buiten mij om gegaan, zoals latere drukken van mijn romans achterin een lijst met vertalingen meekregen. Ik laat die beslissing aan mijn uitgever over. Ook voor wat betreft *Geniale Anarchie* kan ik mij voorstellen dat het Papiamentu voor sommige lezers soms hinderlijk is. Ik heb het er met Jos Knipscheer over gehad. We waren het echter met elkaar eens dat het onvertaald laten de betreffende verhalen vrijwel steeds ten goede komt. Bijvoorbeeld, de zes korte Papiamentstalige zinnen van mijn chauffeur Martha in 'Rituelen in de slangenkuil' werden door *de Volkskrant* vertaald, maar door het Papiamentu wordt juist nog eens onderstreept wat aan de betreffende zinnen voorafgaat: 'Onderweg was ons gesprek karig aan woorden en slechts door een ingewijde te volgen'. In *Geniale Anarchie* bleven de zinnen dan ook onvertaald.

Papiamentu is mijn moedertaal. Wij spraken thuis altijd Papiamentu, ook toen ik van 1936 tot in 1946 met mijn moeder in Nederland woonde. In het Papiamentu *schrijven* is echter een heel andere zaak. Als ik een huis timmer wil ik planken hebben, maar als ik ook nog bomen moet gaan omzagen dan bedank ik daar voor. Papiamentu is een taal in wording. Ik zou voortdurend moeten meehelpen om de taal te maken. Schrijven is op zich al moeilijk genoeg zonder dat je ook nog eens een keer de taal moet helpen opbouwen. Ik zou dan voortdurend aan het bomen kappen zijn.

Anderzijds blijft het Nederlands ook maar een gek taaltje: het is allemaal 110 volt, er zit geen passie in. Andere talen bieden mij dan ook regelmatig de helpende hand, niet in de laatste plaats het Papiamentu.'